

© Ivar Utne, Univ. i Bergen
(University of Bergen, Norway)
ivar.utne<KRØLL>uib.no
(lagt ut første gang 19.3.2011)
Sist endret 28.04.2011 08:13_

OBS: Nettadresser som det er lenket videre til på denne nettsida, kan bli endra. Lenkene nedenfor vil normalt være oppdaterte.

RÅD OM OPPSLAGSVERK TIL FORNAVNSVALG

Knyttet til boka Ivar Utne: *Hva er et navn? Tradisjoner - Navnemoter - Valg av fornavn og etternavn*. Oslo: Pax Forlag, 2011.

Denne framstillingen om oppslagsverk er delt i disse delene:

- Anbefalte trykte fornavnsleksika/-lister
- Anbefalte nettstedet om fornavn
- Fornavn i gamle protokoller og papirer
- Mytologiske navn
- Lite brukbare kilder

Anbefalte trykte fornavnsleksika/-lister

Opplysninger om fornavnsleksika fins på denne nettadressa:

På den samme nettsida fins også navnelister fra mange land, men uten forklaringer.

I praksis vil de fleste av navneleksikaene på nettsida som det er vist til, være noe tungvinte å få tak i. Tre av leksikaene, og som det vil være mulig å få tak i, kan særlig anbefales fordi de dekker store utvalg av relevante navn med fyldige forklaringer: *Norsk personnamnleksikon*, *A Dictionary of First Names* og *Förnamn i Sverige – Kortfattat namnlexikon*. De tre er omtalt nedenfor.

Kristoffer Kruken og Ola Stemshaug: *Norsk personnamnleksikon*. 2. utg. (rød perm) Oslo 1995.

Boka har omkring 6500 fornavn om vi også teller med varianter. Det er mer enn fordobla etter 1. utgava (gul perm) som kom i 1982. *Norsk personnamnleksikon* er det eneste norske leksikonet med navn gjennom alle tider, og som er laga av en redaksjon med navnefaglig kompetanse. Her finner vi blant annet gamle norske tradisjonsnavn som *Torjus* og *Mali*.

Patrick Hanks, Kate Hardcastle og Flavia Hodges: *A Dictionary of First Names*. 2. utg. Oxford 2006.

Leksikonet er faglig pålitelig, og det inneholder fornavn som har vært så mye i bruk over så lang tid at de oppfyller det norske kravet til navnetradisjon og vil normalt bli godkjent i Norge. Navneleksikonet inneholder opplysninger om opphav, betydning, når og hvor navnene særlig har vært brukt. Her finner f.eks. *Amy*.

Eva Brylla: *Förnamn i Sverige – Kortfattat namnlexikon*. Stockholm: Liber. 2003.

Dette navneleksikonet er mye kortere enn de to ovenfor, og inneholder navn som bæres av flere enn 400 personer i Sverige, opphav, betydning, frekvens. Utvalget er konsentrert om navn som er i bruk i Sverige nå. Det innebærer at boka inneholder mange nye navn som kan komme i bruk i Norge, og som ikke er dekt av de andre oppslagsverkene som er omtalt her. Her finner vi f.eks. jentenavnet *Saga*.

For norsk fins det dessuten tre andre fyldige fornavnsleksika. De har lite informasjon ut over *Norsk personnamnleksikon*. Det er:

Birger Sivertsen: *Fornavn: norsk navneleksikon*. Oslo 2003.

Boka har med ca. 5500 navn medregnet varianter. Betydning, utbredelse, antall bærere pr. 1.1.2002 (tidspunkt ikke opplyst i boka). Oversiktlig oppsett, og mindre info enn i *Norsk personnamnleksikon*, med den forskjellen at Sivertsens bok har nyere statistikk. (For statistikk viser jeg også til omtalen av nettsider nedenfor.)

Jørgen Ouren: *Den store norske navneboka*. Oslo 2007. Inneholder "over 3000 navn".

For hvert navn er det ført opp antall for bærere pr. 1.1.2007, fødte før 1910 (som levde i 1964) og personer som har fått navnet i 2004–2006. Fin innledning om navnemoter.

Olav Veka: *Namneboka*. Oslo 1991.

Inneholder "over 3000 personnamn". Mer kortfatta og mer lettlest enn *Norsk personnamnleksikon*. Utsolgt, fins på bibliotek.

To navnebøker med spesielle utvalg:

Dag Kjær Smemo: *Bibelsk navnebok*. 1200 navn med bakgrunn i Bibelen. Oslo: Det Norske Bibelselskap, 2002.

Birger Sivertsen: *Norrøn navnebok*. Oslo: Andresen & Butenschøn, 2009.

Fornavn brukt i Norge tidligere, og som ofte ikke er med i nyere navnebøker, fins blant annet i disse to bøkene:

Eivind Vågslid: *Norderlendske fyrenamn. Namnebok*. Eidsvoll 1988.

Det er et svært fyldig navneleksikon, med opplysninger om hvor navnene har vært brukt og forklaringer. Det er den nyttigste kilden for eldre former av navn med gammelt norsk opphav. Navnene er henta fra kilder fram til ca. år 1800.

Noen navn er henta fra bruk bare i mytologi, slik at opplysningene om de navnene ikke oppfyller krava til opphav eller tradisjon som personnavn etter navneloven (se omtalen av mytologiske navn nedenfor; regler for godkjenning av fornavn fins i kap. 7 i boka *Hva er et navn?*, bl.a. s. 116).

Noen navneforklaringer er forskjellig fra hva som står i nyere navnebøker, bl.a. i Norsk personnamnleksikon. Grunnen er ulike fagsyn. Vågslid legger mindre vekt på norrøn mytologi som når han forklarer opphav. Et eksempel er fornnavnet *Åsbjørn* (og *Asbjørn*). I denne boka blir det forklart med 'sterk åsbue, jordeigar', der *ås* er naturbeskrivelse, og ikke med *ås* i betydninga 'gud' som i de fleste andre navnebøker.

Boka er tettpakket med info og har mange forkortelser. Boka kan kjøpes gjennom bokhandler.

Ivar Aasen: *Norsk Navnebog eller Samling af Mandsnavne og Kvindenavne*. Christiania [= Oslo] 1878.

Utgitt i flere utgaver. Utgitt med moderne skrift og ett samla alfabetisk register (den opphavlige boka har flere lister) i 1997 (Volda). Alle navn i boka oppfyller krav til opphav eller tradisjon som fornavn, med unntak for noen av eksempla på etternavn brukt som fornavn [se regler i kap. 7 i *Hva er et navn?*]. Alle utgaver av boka er utsolgt. Fins på bibliotek og antikvariat.

I løpet av 2011 er det også annonsert et nytt stort norsk navneleksikon på et navnefaglig grunnlag:

Gulbrand Alhaug: *10 001 fornavn – norsk fornavnleksikon*.

Boka vil bl.a. inneholde et rikt utvalg av navn fra 1800-tallet og før. Det vil si navn som er aktuelle å ta i bruk nå.

Ei liste med samiske fornavn fins i:

Samisk-norsk ordbok. 1995. Av Brita Kåven m.fl. Karasjok. [Fornavnsliste på side 630–633.]

Eksempler på samiske navn er står i boka *Hva er et navn?* s. 25 (kap. 1), s. 76–78 (kap. 4).

Finske navneformer, som bl.a. er aktuelle for kvener og skogfinner, vil en lettest kunne finne på finske nettsider, se omtale av nettsider nedenfor. Ei trykt fornavnnsbok er:

Kustaa Vilkkuna & Pirjo Mikkonen: *Etunimet*. 5. utg., Otava 2007. ISBN 951-1-18892-5 [På finsk.]

Eksempler på typisk finske navn er: Paavi, Pirjo, Erki, Heikki og Silja.

Flere norske og utenlandske navneleksika er ført opp på nettsida det er vist til tidlig i denne fila.

Anbefalte nettsteder om fornavn

I kapittel 6 i boka *Hva er et navn?*, s. 92–94, skriver jeg om hvordan nettsidene til Statistisk sentralbyrå kan være til hjelp når foreldre skal velge navn til barna sine, <http://ssb.no/navn>. Nedenfor her kommer andre tips om nettsider.

Lenker til nettsider med fornavnsoversikter fins her:
<http://www.uib.no/lle/ressurser/tjenester/personnavn>
Det gjelder lenkene:

- 1) "Navnestatistikk fra mange land",
<http://www.uib.no/lle/ressurser/tjenester/personnavn/navnestatistikk-fra-mange-land>

Når det for noen navn blir oppgitt "0–3" for Norge og "0–2" for Danmark, og ev. liknede for andre land, vil det si at det kan være null.

Både det norske Statistisk sentralbyrå (SSB) og det svenske Statistiska centralbyrån (SCB) har nettsider med de mest brukte fornavnene de siste åra, ca. 10 år. De finske nettsidene har frekvenser også for perioder helt tilbake til 1800-tallet. For USA er det også mulig å få ut lister helt tilbake til slutten av 1800-tallet.

Under lenken ovenfor fins også lister over godkjente navn fra Danmark, Island og Argentina.

- 2) "Fornavnslistor" (inntil videre heter lenken "Fornavnslistor, gammelt format"),
<http://www.uib.no/lle/ressurser/tjenester/personnavn/fornavnslistor-gammelt-format>

Disse listene har jeg laga på grunnlag av mange kilder, og alle navn i listene kan en regne med blir godkjent som fornavn i Norge etter reglene om opphav eller tradisjon (se kap. 7 i boka *Hva er et navn?*, bl.a. s. 116). Listene har stort sett ikke opplysninger om betydninger. Se ellers kommentarer på nettsidene.

Fornavn i gamle protokoller og papirer

Fornavsbruk i Norge kan en også finne fram til i eldre historiske kilder, og da lettest i eldre folketellinger, men kanskje også på skap, klær og gravsteiner. Nyttige kilder er også slektsregister, der navneformene noen ganger kan være preget av senere tiders omskriving av navnene. Dessuten fins mange slags samtidskilder fra eldre tider, altså protokoller, skjøter og annet fra samme tid som navnene ble brukt.

1) Folketellinger

Hvordan en kan arbeide med fornavnsøk i folketellinger på Internett, er forklart på følgende nettside: <http://www.folk.uib.no/hnoi/navn/navneart/Digarkiv/default.html>. Slike navneundersøkelser kan bli et omfattende og detaljert arbeid.

2) Slektsregister og bygdebøker

Slektsbøker og slektsdelen av bygdebøker kan også være nyttige kilder, men en må ta forbehold om at navneformene der kan være endret i forhold til kildene. Det har dessuten vært helt normalt at navn på samme person har blitt skrevet på flere forskjellige måter, oftest fordi nedskriverne har brukt sine egne skrivemåter, men også fordi bærerne sjøl ikke har hatt

noen klar oppfatning om stavemåter. Av samme grunner vil også navn som har gått igjen i flere generasjoner også få flere skrivemåter. Ingen av skrivemåtene kan en derfor regne som den ene rette for bærereren eller for slektstradisjonen. I praksis må en gjøre ett eller få valg dersom en for eksempel skal bruke navnet videre i familien. Det kan være valg som Berte og Birte, Eli og Elen, Kari og Karen, Mari og Maren, Per og Peder, Syver og Sivert, eller Gudbrand og Gulbrand.

For å finne fram til navneeksempler i ulike slektsregister og bygdebøker, bør en utnytte det som måtte være av alfabetiske register. Slike register kan være laga etter at bøkene er publisert. Blant annet gjelder det for bygdebøker i Rogaland og *for Norsk slektshistorisk tidsskrift* (Rogaland Historie- og Ættesogelag, <http://rogaland-historie.no/>; Norsk slektshistorisk forening, <http://www.genealogi.no/>).

3) Kilder fra da navnene var i bruk

Det fins mange historiske kilder som beskriver navnebruk på den tida det ble skrevet opp, en samtidskilde. Et eksempel er Ivar Aasens *Navnebog* som kom ut i 1878, og som er omtalt ovenfor.

En stor samtidskilde fra 1740-tallet er 5-bindsvirket *Norge i 1743* som er utgitt av Riksarkivet. Undertittelen er "innberetninger som svar på 43 spørsmål fra Danske Kanselli" der fornavn er ett av mange emner. Navn er omtalt for hvert sogn eller for større områder. Verket har ikke alfabetiske lister over disse personnavnene. Kapittel 4 i boka *Hva er et navn?* har eksempler fra denne samlingen.

4) Folkedikting

Et populært a navn fra folkeeventyrene har vært *Espen*. I folkediktinga fins mange navn fra eldre tider. Mange navn der er nok også laga, særlig i folkevisene, men de kan nok være gode som fornavn likevel. I boka *Hva er et navn?* fins noen eksempler på navn fra folkeviser på s. 95. Få gjerne tak i noen bøker med folkeeventyr eller folkeviser.

En liste med navn fra folkeviser fins også på ei egen nettside:
<http://folk.uib.no/hnoiu/navn/freg/lister/Folkevisenavn.htm>

Mytologiske navn

I mange fornavnsleksika og fornavnslister på nett, helst i utenlandske, er det ført opp navn fra gammel nordisk mytologi. Etter den norske navneloven blir ikke alle mytologiske navn godkjent som fornavn uten videre. Dersom navnet er i bruk som etternavn fra før, men ikke som fornavn på mennesker, vil en som oftest ikke få det godtatt som et nytt fornavn. Av den grunn måtte det for noen år siden til omfattende undersøkelser før *Hugin* som er likt et etternavn, ble godkjent som fornavn for gutter. *Heimdal*, som også er mytologisk navn, kan bli avvist fordi det er likt et etternavn og neppe har fornavnstradisjon for virkelige personer. (Regler for hva som kan godkjennes til fornavn er omtalt i kap. 7 i boka *Hva er et navn?*, bl.a. s. 116.)

Derimot har mange av de opphavlig mytologiske navnene også tradisjon som personnavn, f.eks. Gerd, Siv, Odin, Tor og Vidar. Dessuten er mange av dem ikke i bruk som navn av noe slag og dermed vanligvis ikke i konflikt med noen regler i navneloven.

Her er noen bøker og nettsteder med opplysninger om mytologiske navn:

P[eter] A[ndreas] Munch: *Norrøne gude- og heltesagn*. 6. utg. Utgitt av Jørgen Haavardsholm. Oslo: Universitetsforlaget 1996.

Boka har et alfabetisk navneregister. [Boka er utsolgt fra forlaget, men fins på bibliotek. Eldre utgaver kan også brukes.]

Idar Lind: *Norrøn mytologi fra A til Å*. Oslo: Det Norske Samlaget, 1. utg. i 2005, 2. utg. i 2007.

<http://mytologi.info/> [nettsted]

Idar Linds nettsted med oversikt over figurer fra norrøn mytologi. Hans bok, ovenfor, har med flere navn.

Mange mytologiske navn blir godkjent som fornavn på Færøyene. Disse vil også kunne brukes i Norge når spesielle færøyske bokstaver og endinger er endret til norske skrivemåter. Listene over alle godkjente fornavn på Færøyane fins på denne nettsida:

<http://www.fmn.fo/navn/folkanovn/folkanovn.htm>

Navn med norrønt opphav er det normalt å skrive med nyere stavemåter, og de må skrives med dagens norske bokstaver. På side 38–39 i boka er det vist hvordan norrøne (gammelnorske) navneformer ble skrevet i moderne tid. Altså ikke *Þórr* og *Ingiríðr* på grunn av *Þ* og *ð* som ikke er i dagens norske alfabet.

Lite brukbare kilder

Mange utenlandske navneleksika og populariserte nettsteder for foreldre som skal gi navn til sine barn, har ofte med mange navneforslag som er påfunn som navn. Det er altså navneforslag som ikke oppfyller kravet til opphav eller tradisjon (se kap. 7 i boka *Hva er et navn?*, bl.a. s. 116). Dette skillet mellom etablerte navn og påfunn går ofte ikke klart fram av presentasjonen.

Mange slike populariserte presentasjoner knytter både virkelige personnavn og konstruerte navn til bestemte kulturer eller språklige opphav. I mange tilfeller er dette navn som ikke er i bruk på de språkene, kanskje ikke noe sted i det hele tatt. For å ta en enkel kontroll på kvaliteten til slike lister, kan en se hva som står om norske eller skandinaviske navn. Det er ikke uvanlig at det i slike lister fins navn som er helt ukjente i Norge og Skandinavia, både i vår tid og i fortida. På nettstedet til nettbokhandelen amazon.com har jeg omtalt ei slik bok på denne måten:

Baby Names Around the World (Paperback)

by Bruce Lansky (Author)

Incorrect information in Baby Names around the World, August 7, 2000

By Ivar Utne (BERGEN, Norway)

In the lists of names from Scandinavia, Norway, Sweden, Denmark and Iceland about half of the names are not first names. Many "names" are unknown as names and words at all. There are a lot of surnames. Ola is not a girl's name, but a boy's, and Bodil, Inger, Mette and Valborg is not a boy's name. Kari is not a typical Danish name, but a Norwegian. Also some misspellings.

For other languages I find that Charles is German, that Che is Spanish for José, Ivar is a variant of Ivor og Ivo, Yves is a French form of Ivar. Van (p. 381) and Von (p. 383) are short forms of first names. Mac is a Scottish first names for boys. All this do no correspond to my information from other sources. In the lists of German, French and Spanish first names there are a lot of surnames. But may be all the surnames in the English-list also is used at first names for boys?

Ei grundigere gjennomgåing av den boka og ei annen liknende navnebok fins i min artikkel «Tait, "a good Norwegian name for a boy" - "norske" navn for USA's barn», trykt i tidsskriftet *Nordica Bergensia*, nr. 28, utg. 2002, Nordisk institutt, Universitetet i Bergen.

Kopi fins på denne lenken: http://folk.uib.no/hnoiu/navn/publ/pdf/Tait_NB28_2002.pdf

I samme artikkel gjengir jeg også et svar fra forlaget, der det går fram at de legger vekt på å følge trender i USA og ikke på å være nøyaktige når det gjelder skikker i andre land, og de opplyser at Bruce Lansky ikke kan svare sjøl. Det er utgitt svært mange navnebøker i navnet til Bruce Lansky, i stor grad varianter over det samme.

<>